

**Daniel Hedlund, Dennis Martinsson och Kavot Zillén (red.),
*Sammanhållning eller splittring? Olikgörande av barn och unga
 i samtidens Sverige*. Jure Förlag 2024.**

Hur påverkas barn och unga i en tid av polarisering, när auktoritära stater växer sig starkare, när nationalistiska och främlingsfientliga krafter flyttar fram positionerna och när demokratin hamnar i försvarsställning? Blickar vi tillbaka på historien och gör ett nedslag någonstans mellan det första och andra världskriget, går det i flera texter att läsa om hur progressiva reformivrare och experter kopplar ihop den typen av frågeställning med barns och ungas villkor och välfärd. Barns frihet och individuella rätt sågs som betydelsefulla delar i byggandet av ett demokratiskt samhälle som skapade gemenskap och sammanhållning. Det ställdes mot det auktoritära – mot disciplinering, tvång och bestraffning, som i förlängningen ansågs leda till splittring mellan människor. Det var tankegods som både bar spår av Ellen Keys idéer och hade stöd i tidens barnpsykologi. Det var en del av kunskapsförmedlingen samtidigt som det var direkt riktat mot dåtidens politiska samtal (Löv 2020).

När vi nu befinner oss i 2020-talet har samhället givetvis förändrats. Men den inledande frågan är i allra högsta grad giltig i vår samtid, och när jag läser antologin *Sammanhållning eller splittring? Olikgörande av barn och unga i samtidens Sverige* är det just den som skvalpar i bakgrunden. Boken tar avstamp i de förslag, reformer och lagar inom områden som migration, integration och kriminalitet som under de senare åren gått i en riktning där lösningen på formulerade samhällsproblem anses vara tvång, kontroll och bestraffning. Författarna studerar hur detta både direkt och indirekt påverkar barn, unga och deras familjer genom att följa sådant som särskilt fångas av politikens strålkastare: ungdomar med utländsk bakgrund och områden med låg socioekonomisk status, det vill säga förorten eller så kallade utsatta områden. Och på samma gång som antologin lämnar bidrag till forskningssamhället riktar den sig mot det politiska samtalet. Som redaktörerna själva skriver är förhoppningen att antologin ska kunna fungera som ett ”kunskapsstöd av politiskt verksamma, men också som utgångspunkt för reflektion över den riktning som det svenska samhället befinner sig i och vilka konsekvenser det kan få för barn och unga samt vår gemensamma framtid” (Hedlund, Martinsson & Zillén 2024:27).

Vi lever i en tid då barns rättigheter intar en plats i det offentliga samtalet. Det syns inom forskning, politik, förvaltning och civilsamhälle. Utvecklingen har förstärkts av att FN:s barnkonvention sedan 2020 blivit en del av svensk lag. Därigenom har samhället ålagts ett större ansvar att respektera och främja barns rättigheter, något som ska genomsyra såväl myndighetsutövning som lagstiftning. Barns bästa ska beaktas i alla beslut och åtgärder som rör dem. Men denna utveckling till trots beskriver antologin en situation där politik om barn och unga (och barns rättigheter) knyts till en alltmer repressiv politik. Detta har sin grund i flera av de förslag och beslut som kanske blivit allra mest signifikativa för Tidöavtalet, den överenskommelse som vår nuvarande regering har slutit med Sverigedemokraterna. Överenskommelsen har markerat en tydligt hårdnad linje inom migrations- och kriminalpolitik samt en kravställd integration och

välfärdspolitik. Genom att samla forskare från olika vetenskapliga fält, discipliner och traditioner blickar antologin ut över de konsekvenser denna utveckling har haft, eller riskerar att få, för barn och unga.

Antologin innehåller 14 bidrag, inklusive en introduktion av redaktörerna och ett efterord, uppdelade på sex delar. Efter den första introducerande delen, där studiens ramverk och övergripande syfte skisseras, får vi i del två ta del av tre bidrag under rubriken "Olikgörande välfärdsinsatser". Här behandlas olika aspekter av barns rättigheter och välfärd i Sverige, med fokus på strukturell diskriminering och exkludering, samt hur rätts- och socialpolitiska åtgärder påverkar barns livsvillkor. I det första bidraget behandlas hur förslaget om informationsplikt (den så kallade angiverilagen) står i strid med barnkonventionens principer, särskilt med avseende på dess krav på icke-diskriminering och likabehandling. Vi kan därefter läsa om hur hårdare migrationspolitik och sämre resurser för kommuner har lett till minskat stöd och ökad utsatthet för gruppen ensamkommande barn. Här illustreras en negativ särbehandling och hur rättigheter för vissa barn gradvis urholkas, vilket riskerar att förstärka segregation och sociala problem. Delens sista bidrag lyfter fram risken för stigmatisering och strukturell diskriminering när välfärdsinsatser såsom utökade hembesöksprogram riktade till familjer i socioekonomiskt utsatta områden blir en del av integrationspolitiken i stället för en generell välfärd för barns hälsa.

Den efterföljande tredje delen, "Plats och gräns", vänder blicken mot hur unga själva uppfattar sina livsvillkor i förorten, inte minst genom den exkludering och stigmatisering som sker på grund av den problembild som ligger som ett skynke över det geografiska området. I delens första kapitel behandlas hur rörelsefrihet kan stärka ungas urbana medborgarskap. Samtidigt diskuteras hur negativa förortsrykten och politiska förslag som säkerhetszoner begränsar ungas rörlighet och hur dessa begränsningar kan skapa hinder för deras delaktighet och bidra till en känsla av utanförskap. I det efterföljande bidraget, som utgår från intervjuer med ungdomar, visas hur den negativa (själv)bilden av områdena kan utmanas. Kapitlet handlar om teater i mångkulturella förorter vars föreställningar väckt samhällskritiska tankar och gett ungdomar möjlighet att reflektera över sin plats i samhället och stärka sin känsla av gemenskap. Delen avslutas med ett bidrag som behandlar hur kommuner använder lokal bostadspolitik för att styra mottagandet av nyanlända och hur detta påverkar barn, unga och deras familjer. Kapitlet belyser kopplingen mellan nationella reformer och lokala praktiker med fokus på bostadens betydelse för integration och rättigheter.

I antologins fjärde del, "Språk och kultur", ingår två bidrag, av vilka det första lyfter fram hur språkrkrav, språkscreening och förändrad syn på modersmålsundervisning kan kopplas till migrations- och integrationspolitik. Därigenom visas hur frågor om språk ingår som en del av en exkluderande diskurs som särskiljer och kategoriserar människor utifrån deras språkliga bakgrund. I det andra bidraget förs en diskussion om begrepp som kultur, familj, släktskap och heder ur ett antropologiskt perspektiv. I kapitlet fokuseras på hur diskussioner om släktskap och uppfostran påverkas av migration och hedersbegreppet. Författarna analyserar och problematiserar hur antaganden

om begrepp som heder, hedersvåld och hedersförtryck ofta framställs som kulturellt specifika utan hänsyn till dess komplexitet.

Den femte delen, "Skydd, tvång och kontroll", inleds med ett bidrag som undersöker varför ungdomsfängelser skulle innebära en förändring i hanteringen av barn som begår brott och hur detta förslag reflekterar den politiska utvecklingen. Utöver en synnerligen välskriven teoretisk diskussion utifrån Bourdieu lyfter kapitlet fram konsekvenserna med att låsa in unga människor. Delens andra bidrag fokuserar på den politiska trenden att öka de tvingande och auktoritära inslagen i den sociala barnvården. Kapitlet diskuterar det rimliga i att skärpa lagstiftningen, tillämpningen av tvångsvård för ungdomar och de möjliga konsekvenserna för det sociala arbetet med utsatta ungdomar och familjer. Det tredje bidraget utgår från upplevelsen av godtyckliga polisära ingripanden som sker i områden där polisen ofta misslyckas med att skydda invånarna mot våld. Författaren diskuterar den ojämna geografiska fördelningen av utsatthet för kriminalitet och att polisens insatser ofta riktar sig mot rasifierade grupper. I delens fjärde bidrag diskuteras de negativa attityder och fördomar som uppstod i Sverige efter flyktmottagandet 2015, särskilt i fråga om migration och kriminalitet. Kapitlet belyser liksom andra i antologin rätten till icke-diskriminering som en grundläggande rättighet, skyddad av bland annat barnkonventionen, och hur den kan hotas när unga blir olikbehandlade i rättssystemet.

I efterordet som utgör antologins sista del frågar sig Tommy Lundström, professor i socialt arbete, om hans bidrag skulle ha kunnat heta "En bra bok i en dyster tid?" eller "En nödvändig bok i en dyster tid?". Han tycks landa i att båda förslagen ger en rättvisande beskrivning av antologin, men har valt att döpa efterordet till "En dyster bok i en dyster tid?". Och det är onekligen en bekymmersam bild som målas upp i flera av bokens bidrag, delvis som en följd av att de ligger inom det område som belyses av politikens (läs: Tidöavtalets) strålkastare. Sådant som eventuellt skulle ge en mer optimistisk bild av utvecklingen i städernas förorter eller i så kallade utsatta områden, och de initiativ som tas i såväl kommunernas som civilsamhällets regi, faller utanför antologins fokus. Ett undantag som till viss del bekräftar detta är det bidrag som handlar om "Teater och hoppet om förändring".

Joel Löw

Biträdande lektor vid Tema Barn, Linköpings universitet

Referenser

- Hedlund, D., D. Martinsson & K. Zillén (2024) "Polarisering och politisering av barns integration och välfärd", 13–32 i D. Hedlund, D. Martinsson & K. Zillén (red.) *Sammanhållning eller splittring? Olikgörande av barn och unga i samtidens Sverige*. Stockholm: Jure Förlag.
- Löw, J. (2020) *Världen, Sverige och barnen. Internationell påverkan på svensk barnpolitik under välfärdsstatens framväxt i mellankrigstidens tidevarv*. Linköping: Linköpings universitet.